

Type Of Article (Review Article)

Analyzing The Inclination Toward Adornment In Women And Men Based On Socio-Cultural Differences With Reference To Verses 18 Of Surah Az-Zukhruf And 31 Of Surah An-Nur

*Nayyer Zaki Dizaji: Department of Islamic Teachings, Faculty of Theology and Islamic Sciences, University of Tabriz, Tabriz, Iran.

Article Einfo

Received: 2024/10/31
Accepted: 2025/05/08
PP: 126-136.

Keywords:

Verse 18 Of Surah Az-Zukhruf
Verse 31 Of Surah An-Nur
Adornment In Women And Men
Individual And Social Identity
Social Deviations

Abstract

Adornment, as a manifestation of beauty and attraction, is examined in this study from a Quranic perspective, with a focus on verse 18 of Surah Az-Zukhruf and verse 31 of Surah An-Nur. The aim is to analyze the differing tendencies toward adornment in women and men and its influence on individual and social identity. Utilizing a qualitative content analysis method and drawing upon authoritative exegeses (Al-Mizan, Majma' al-Bayan) alongside contemporary sources, the study investigates whether the inclination toward adornment is innate or acquired, the role of socio-historical contexts, and the relationship between external and internal forms of adornment. Findings indicate that the tendency toward adornment is inherently present in both genders, yet it is more prominent in women due to their significant familial and social roles. While affirming this inclination, the Quranic verses emphasize its regulation within the framework of Islamic ethics in order to prevent social deviation. By analyzing contemporary expressions of adornment—such as fashion trends and cosmetic surgeries—and critiquing traditional perspectives, this study contributes to redefining gender identity and strengthening familial bonds. The ultimate goal is to provide a framework for a deeper understanding of how adornment affects social and familial structures in contemporary Islamic societies.

Citation: Zaki Dizaji, Nayyer. (2025). Analyzing The Inclination Toward Adornment In Women And Men Based On Socio-Cultural Differences With Reference To Verses 18 Of Surah Az-Zukhruf And 31 Of Surah An-Nur. *Journal Of Socio-Cultural Changes*, 22(2; Ser. 86): 126-136.

DOI:

*Corresponding Author: Nayyer Zaki Dizaji

E-mail Address: n.zaky@tabrizu.ac.ir

Tel: +989148377560

Extended Abstract

Introduction

The concept of adornment and beautification is one of the fundamental elements in shaping both individual and social identity. Beyond mere physical attractiveness, it reflects cultural affiliation, social roles, and gender interactions within historical and cultural contexts. From an Islamic perspective, adornment also holds significant importance and is addressed in the Qur'an with a nuanced and multidimensional approach. Verses 18 of Surah Az-Zukhruf and 31 of Surah An-Nur specifically articulate the Qur'anic view on adornment in relation to gender differences. Verse 18 of Az-Zukhruf, while critiquing pre-Islamic attitudes, reflects a particular cultural perception of women and adornment; in contrast, verse 31 of An-Nur outlines the legal boundaries of adornment, emphasizing the role of religious norms in regulating gender relations. The inclination toward adornment in both women and men, in addition to biological and psychological factors, is profoundly influenced by cultural and social structures. Women often perceive adornment as a means of identity formation and gaining social acceptance, whereas men tend to associate it with power and status. This study adopts an interpretive and interdisciplinary approach, seeking a deeper understanding of the gendered representation of adornment in the Qur'an and its socio-cultural dimensions, based on an analysis of the aforementioned verses.

Methodology

This study employs qualitative content analysis and a thematic-interpretive approach to examine Qur'anic concepts related to the inclination toward adornment in women and men, focusing specifically on verses 18 of Surah Az-Zukhruf and 31 of Surah An-Nur. The verses are analyzed within their historical and cultural context using authoritative Shi'a exegeses, such as *Al-Mizan* by Allama Tabataba'i and *Majma' al-Bayan* by Tabrisi, which, due to their linguistic, contextual, and thematic precision, enable a more comprehensive interpretation of the subject of adornment. Furthermore, to facilitate comparative analysis and deepen the understanding of cultural and psychological underpinnings, scholarly sources from the fields of sociology of religion, gender psychology, and cultural studies are utilized. The data are conceptually categorized and analyzed according to key components such as the innate or acquired nature of the inclination, the role of social context, and the relationship between adornment and individual/social identity. The validity of findings is ensured through cross-source triangulation and interdisciplinary integration, contributing to the coherence of the results with the research aims of elucidating the semantic and social dimensions of adornment.

Results and Discussion

The findings reveal that the Qur'an presents a distinct perspective on the inclination toward adornment in women and men. While verse 18 of Surah Az-Zukhruf points to women's natural and socially reinforced tendency toward adornment—interpreting it within both innate and cultural frameworks—verses related to men, such as verse 14 of Surah Al-Imran and verse 8 of Surah An-Nahl, link men's desires more closely to symbols of power, wealth, and social standing. The Qur'an treats adornment as a multi-layered concept, encompassing both material attractions (such as gold, clothing, and transport) and spiritual adornments like faith. Comparative analysis of the verses and Shi'a commentaries indicates that, for women, adornment is more often associated with identity expression, emotional connection, and social interaction, whereas for men it functions as a symbol of dominance and status-seeking. These differences in meaning and function stem from inherent distinctions between the sexes, while also being shaped by education and cultural context. The results of this study suggest that the inclination toward adornment is an innate human trait—particularly pronounced in women—that is analyzed in the Qur'an through a systematic and ethically grounded approach. The Qur'an recognizes this inclination and guides it within the bounds of religious and social norms, seeking a balance between external and internal forms of beauty through verses 18 of Az-Zukhruf and 31 of An-Nur. Although women are more prone to outward adornment, this tendency, when rightly directed, can reinforce moral and familial identity. Conversely, in men, adornment appears more as an expression of authority and a measure of social success. The Qur'an, by critiquing excessive self-display (*tabarruj*) and promoting inner beauty, provides an ethical framework for managing this desire. Adopting an integrative approach, this study challenges reductionist views of women and emphasizes the roles of education, culture, and religion in properly shaping the inclination toward adornment. It also opens the door to broader research in the fields of gender studies and Islamic education.

تحلیل گرایش به زینت در زنان و مردان مبنی بر تفاوت‌های فرهنگی-اجتماعی با استناد به آیات ۱۸ زخرف و ۳۱ نور

*نیر زکی دیزجی: گروه معارف اسلامی، دانشکده الهیات و علوم اسلامی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران.

چکیده	اطلاعات مقاله
زینت، به عنوان جلوه‌ای از زیبایی و جذابیت، در این پژوهش از منظر قرآنی با تمرکز بر آیه ۱۸ سوره زخرف و آیه ۳۱ سوره نور بررسی شده است تا تفاوت‌های گرایش به زینت در زنان و مردان و تأثیر آن بر هویت فردی و اجتماعی تحلیل گردد. این مطالعه با روش تحلیل محتوای کیفی، مبتنی بر تفاسیر معتبر (المیزان، مجمع البیان)، و منابع معاصر، به بررسی فطری یا اکتسابی بودن این گرایش، نقش بافت اجتماعی-تاریخی، و تعامل زینت ظاهری و باطنی می‌پردازد. یافته‌ها نشان می‌دهند گرایش به زینت در هر دو جنس ریشه فطری دارد، اما در زنان به دلیل نقش‌های خانوادگی و اجتماعی برجسته‌تر است. آیات قرآنی ضمن تأیید این گرایش، بر مدیریت آن در چارچوب اخلاق اسلامی تأکید دارند تا از انحرافات اجتماعی جلوگیری شود. این پژوهش با تحلیل مصادیق مدرن زینت (به مانند مدگرایی و جراحی‌های زیبایی)، و نقد دیدگاه‌های سنتی، به بازتعریف هویت جنسیتی و تقویت پیوندهای خانوادگی کمک می‌کند. هدف مطالعه، ارائه چارچوبی برای فهم عمیق‌تر تأثیرات زینت بر ساختارهای اجتماعی و خانوادگی در جامعه اسلامی امروزی است.	تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۸/۱۰ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۰/۰۰ شماره صفحات: ۱۳۶-۱۲۶. واژگان کلیدی: آیه ۱۸ سوره زخرف آیه ۳۱ سوره نور زینت در زنان و مردان هویت فردی و اجتماعی انحرافات اجتماعی

استناد: زکی دیزجی. نیر. (۱۴۰۴). تحلیل گرایش به زینت در زنان و مردان مبنی بر تفاوت‌های فرهنگی-اجتماعی با استناد به آیات ۱۸ زخرف و ۳۱ نور. فصلنامه تغییرات اجتماعی-فرهنگی، دوره ۲۲، شماره ۲؛ (پیاپی ۸۶)، ۱۲۶-۱۳۶.

DOI:

*نویسنده مسئول: نیر زکی دیزجی

آدرس پست الکترونیک: n.zaky@tabrizu.ac.ir

تلفن: ۰۹۱۴۸۳۷۷۵۶۰

مقدمه

مسئله زینت و آراستگی، از جمله مفاهیم بنیادین در شناخت هویت فردی و اجتماعی انسان‌ها محسوب می‌شوند که در طول تاریخ و فرهنگ‌های مختلف، نقش مهم و متنوعی ایفاء کرده‌اند. این مفهوم، فراتر از زیبایی ظاهری، نمادی از هویت، تعلق فرهنگی و کنش‌های اجتماعی است و مطالعه آن نیازمند رویکردی میان‌رشته‌ای است که ابعاد دینی، روان‌شناختی و جامعه‌شناختی را دربرگیرد. قرآن کریم، به عنوان منبع اصلی آموزه‌های اسلامی، در آیات متعددی به موضوع زینت پرداخته و با تعیین حدود شرعی و اخلاقی، نقش آن را در نظام هویت و روابط اجتماعی ترسیم کرده است. از میان این آیات، آیه ۱۸ سوره زخرف و آیه ۳۱ سوره نور، به طور خاص به موضوع زینت و تفاوت‌های جنسیتی مرتبط با آن می‌پردازند. آیه ۱۸ زخرف، ضمن نقد نگرش‌های جاهلی و فرهنگی گذشته نسبت به زنان، بازتاب‌دهنده دیدگاه‌های جنسیتی و فرهنگی جامعه آن زمان است که گرایش به زینت را اغلب محدود به زنان می‌دانست. در مقابل، آیه ۳۱ نور، با ترسیم ضوابط و حدود زینت در فضای عمومی، نقش هنجارهای شرعی و اجتماعی را در تنظیم تعاملات میان جنس‌ها نشان می‌دهد. مطالعات نشان می‌دهند که گرایش به زینت در زنان و مردان نه تنها متأثر از عوامل زیستی و روانی است، بلکه به شدت تحت تأثیر ساختارهای فرهنگی، هنجارهای اجتماعی و انتظارات جنسیتی قرار دارد. به طوری که زنان به دلیل فشارهای اجتماعی و نقش‌های فرهنگی، اغلب زینت را ابزاری برای ابراز هویت و کسب پذیرش اجتماعی می‌دانند، در حالی که مردان آن را به عنوان نشانه‌ای از قدرت و جایگاه اجتماعی به کار می‌برند. این تفاوت‌های معناشناختی و عملکردی نیازمند بازخوانی دقیق و مبتنی بر منابع دینی و علمی است. این پژوهش با رویکردی تفسیری و بین‌رشته‌ای، با تمرکز بر آیات ۱۸ سوره زخرف و ۳۱ سوره نور، به تحلیل گرایش به زینت در زنان و مردان می‌پردازد و تفاوت‌های فرهنگی-اجتماعی این گرایش را در پرتو آموزه‌های قرآنی تبیین می‌کند. هدف این مطالعه، ارائه تصویری جامع و چندبعدی از نقش زینت در شکل‌گیری هویت و روابط اجتماعی و همچنین فراهم آوردن فهم عمیق‌تر نسبت به بازنمایی‌های جنسیتی در قرآن است.

- پرسش‌های پژوهش

۱. آیات ۱۸ سوره زخرف و ۳۱ سوره نور چگونه گرایش به زینت در زنان و مردان را تبیین کرده و چه تفاوت‌های در ابعاد فرهنگی-اجتماعی را نشان می‌دهند؟
۲. تا چه حد گرایش به زینت در دو جنس، نتیجه‌ای از عوامل فرهنگی-اجتماعی است و نه صرفاً ویژگی ذاتی یا زیستی؟

پیشینه تحقیق

علی عسکری یزدی و سیدعلی محمد موسوی (۱۴۰۱)، با بررسی «تحلیل مقایسه‌ای تفسیر آیات حجاب در تفاسیر الکشاف و المیزان»؛ به روش‌های تفسیر دو مفسر مشهور (الکشاف و المیزان) پرداخته و حجاب و زینت را از منظر متفاوت تحلیل کرده است. طوری که این مقاله نگاهی دقیق به تحلیل حد و حدود پوشش براساس آیه ۳۱ نور دارد (عسکری یزدی، موسوی، ۱۴۰۱: ۲۰۴-۱۸۹). قربان ابراهیمی و سیدمنذر حکیم (۱۴۰۱)، در مطالعه‌ای با «بررسی دیدگاه مفسران معاصر در تفسیر آیه ۱۸ سوره زخرف»؛ به صورت تطبیقی دیدگاه‌های معاصر درباره دو صفت مندرج در آیه ۱۸ سوره زخرف (علاقه‌مندی به زینت و ضعف در مخاصمه) پرداخته‌اند. این مقاله نشان می‌دهد برخی مفسران، معنا را از منظر مشرب جاهلی ارائه کرده و برخی برداشت‌های قرآنی-اجتماعی متفاوت ارائه داده‌اند. (ابراهیمی، حکیم، ۱۴۰۱: ۶۰-۴۳). و در پژوهشی دیگر ابراهیمی، (۱۴۰۰)، با عنوان «بررسی نظر تفسیری علامه طباطبایی پیرامون مبانی تفاوت‌های زن و مرد باتأکید بر آیه ۱۸ سوره زخرف»؛ با تبیین تفصیلی و نقد دیدگاه علامه طباطبایی (المیزان)، درباره تفسیر آیه ۱۸ زخرف، بر آن است که ضعف عقل زن در آیه مذکور یک ویژگی ذاتی نیست بلکه ناشی از نظام فرهنگی و تربیت اجتماعی فرد است. به طور خاص به تحلیل نظریه زنانه حیات عاطفی و مردانه عقلانی ارائه شده است (ابراهیمی، ۱۴۰۰: ۶۰-۴۳). محمدتقی گل محمدی و علیرضا کمالی (۱۳۹۷)، در تفحصی به «بررسی حدود پوشش زنان در آیه اخفاء زینت»؛ به واکاوی لغوی و معانی کلیدواژه «زینت»، و مصادیق پوشش ظاهری براساس آیه ۳۱ سوره نور می‌پردازد. همچنین نقدهای فرهنگی-اجتماعی درباره برداشت‌های مرسوم ارائه می‌دهد (گل محمدی، کمالی، ۱۳۹۷: ۹۶-۸۱).

ادبیات و مبانی نظری

زینت‌گرایی، به‌عنوان یک مفهوم کلیدی در قرآن، به توازن و تفاوت‌های طبیعی میان زن و مرد در ابعاد ظاهری و باطنی اشاره دارد. این واژه نه‌تنها به زیبایی‌های ظاهری و آرایش جسمانی مرتبط است، بلکه به ابعاد عمیق‌تری از شخصیت انسانی و تعاملات اجتماعی نیز توجه می‌کند. در قرآن، زینت‌گرایی به‌ویژه در خطاب به زنان، به‌معنای توجه به زیبایی‌های طبیعی و درونی آن‌ها به‌عنوان یک نعمت الهی و مفهوم زینت‌گرایی در قرآن به‌عنوان بخشی از هویت آنان مطرح گردیده است. زینت و مشتقات آن در ۲۸ سوره قرآن به‌کار رفته مجموعاً در قرآن کریم ۴۵ بار به‌صورت متفاوت مطرح شده است. در قرآن دو واژه معادل در معنای زینت «جمال» و «حلیه»، مطرح شده است.

– زینت

زینت از ۳ حرف اصلی (ز-ی-ن)؛ زین: خلاف الشَّيْن، و جمعه اُزْيان - زین ضدش زشتی و جمعی از یان است. بعضی از لغویون نیز آن را به‌معنی نیکویی و حسن در قبال شین و زشتی دانسته‌اند. از مشتقات زین واژه زینت است که اسم بوده برای هر آن چیزی که با آن آراستگی صورت گیرد. به‌مانند زیورآلات و لباس و مانند آن «زین»، بیانگر نیکویی در ظاهر هر چیز است، خواه این نیکویی عرضی باشد یا ذاتی (ابن فارس، ۱۳۶۳: ۴۱). زینت در طبیعت و هستی مثل زینت دادن آسمان به ستارگان و ماه و زینت دادن زمین به تمام زیبایی‌ها (إِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْأَرْضِ زِينَةً لَّهَا)^۱ (کهف/۷/۱۸). زینت باطنی: زینت باطنی مثل علم و اعتقادات خوب (كَذَلِكَ زَيْنًا لِّكُلِّ أُمَّةٍ عَمَلُهُمْ)^۲ (انعام/۱۰۸) و (وَلَكِنَّ اللَّهَ حَبِّبَ إِلَيْكُمُ الْإِيمَانَ وَزَيْنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ...)^۳ (حجرات/۷). زینت ظاهری و زینت بدنی: زینت بدنی مثل نیرومندی و غیره، زینت خارجی مثل زیور و مال و غیره، (الْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا...)^۴ (کهف/۱۸/۴۶) و (وَلَكِنَّا حُمَلْنَا أَوْزَارًا مِنْ زِينَةِ الْقَوْمِ...)^۵ (طه: ۲۰/۸۷). زینت در این آیات در زیور و مال و وسائل زندگی به‌کار رفته است (گنابادی، ۱۴۰۸، ج ۱۰: ۳۱۷). زینت به‌معنای زیورهای بیرونی که ارتباطی با کمالات وجودی ندارد، دراین تحقیق دنبال می‌شود این همان زینت‌هایی است که در آیاتی به‌مانند آیه ۳۲ سوره اعراف (قل من حرم زینه الله...) و آی، ۳۱ سوره نور (و لا یبدین زینتهن...) آمده است و در تأیید مطلب در برخی تفاسیر اهل سنت مثل ابن‌کثیر و ابوحیان، زینت در آیه به‌معنای زیورآلات عاریتی از قبیل: انگشتری و دستواره و گوشواره دانسته شده است.

– جمال

در کتب معروف لغت برای کلمه «جمال»، معانی مختلفی باتوجه به ریشه (ج-م-ل)، ذکر شده است زیبایی و حسن در مقابل زشتی و قبح. جمال و تجمل از ریشه جمل به‌معنی زیبایی بسیار است و آن بر دو قسم است قسمی مختص خود انسان و به بدن انسان و یا فعل اوست و قسمی دیگر؛ آنچه که از انسان به‌غیرش می‌رسد. جوهری نیکویی و زیبایی زن را مثال آورده است (و الْجَمَالُ: الْحُسْنُ. و الْمَرْأَةُ جَمِيلَةٌ) (جوهری، ۱۳۶۵: ۱۶۶). ابن‌فارس، دومنی برای ریشه «جمل»، یاد می‌کند که یکی انباشتگی فیزیکی که جمله مجموعه، و دیگری زیبایی است. (الجیم و المیم و اللام أصلان: أحدهما تَجَمُّعٌ و عِظَمُ الْخَلْقِ، و الآخر حُسْنٌ. و الأصل الآخر الْجَمَالُ، و هو ضدُّ القبح. و رجلٌ جمیل و جمال، أصله من الجمیل). و جمال برصور و معانی مختلفی است نیکویی در افعال و یا زیبایی در زن است که مراد اینجا دومی است. پس «جمال»، دارای دو معنای کلی انباشتگی و زیبایی و حُسن است که این امر مرتبط با ریشه کلمه می‌باشد اگر به‌معنای زیبایی باشد و ارتباطش با زینت می‌تواند یکی از اقسام زینت در لسان قرآن باشد. یکی از عام‌ترین جلوه‌های جمال خودآرائی و خودنمایی است این دو از حیث مفهوم و واقعیت متمایز هستند. خودآرائی امری فطری است بر اثر این تمایل، انسان آنچه را زیبا بداند دوست دارد و علاقه‌مند است خود نیز از زیبایی و جمال همه‌جانبه بهره‌مند شود (باشی‌زاده‌مقدم، راد، ۱۳۹۶: ۵۰).

^۱. ما آنچه را روی زمین است زینت آن قرار دادیم، تا آن‌ها را بیازماییم که کدامشان بهتر عمل می‌کنند.

^۲. اینچنین برای هر امتی عملشان را زینت دادیم.

^۳. خداوند ایمان را محبوب شما قرار داده و آن را در دل‌هایتان زینت بخشیده...

^۴. مال و فرزند، زینت زندگی دنیاست...

^۵. بلکه مقداری از زیورهای قوم را که با خود داشتیم افکندیم...

– حلیه

واژه «حلیه»، دارای ارتباط معنایی با زینت دارد که در کلام اربابان لغت بدان اشاره شده است: بعضی از لغویون میان «حلیه» و «زینت»، تفاوت روشنی قائل است. گرچه «حلیه»، را نیز زینت می‌داند لکن صرفاً آن را زینت ظاهری و عرضی دانسته برخلاف «زینت»، که هم زینت‌ها و زیبایی‌های عرضی و هم ذاتی یا به دیگر سخن هم ظاهری و هم باطنی را شامل می‌گردد. حلیه دارای دو ریشه و معنا آورده شده؛ جوهری ذکر می‌کند: «حلو»؛ یعنی خوشایند و دل‌خواه نفس بودن و دیگری «حلی»؛ زیبا کردن و آراستن که (حلی المرأه)، به معنای زیورهای زن، از نمونه‌های آن است. الحلی: زیورآلات زنان، و جمع آن «حلی»، است. «حلیه»، در قرآن که به وسیله آن شیء زیبا می‌شود و اکثراً در زینتی که مورد دید است استفاده می‌شود و بین مفسرین در معنای حلیه و زینت در آیه - و لا یبدین زینتهن - اشتباه صورت گرفته است (راغب اصفهانی، ۱۳۷۰: ۲۵۴). در آیات قرآن برای زینت اگر پای زیورآلات زنانه و ساخت بشر به میان باشد قرآن مجید نام حلیه بر ن می‌نهد و در آیات ذیل واژه حلیه به کار رفته مراد از آن‌ها زیورآلات ساخت بشر است. زخرف/۱۸؛ رد/۱۷؛ انسان/۲۱؛ نحل/۱۴؛ کهف/۳۱؛ فاطر/۱۲ و ۳۳؛ حج/۲۳.^{۱۱}

– گرایش به زینت، طبیعت مشترک انسان

قرآن آنگاه که از خلقت زن و مرد سخن می‌گوید هر دو را خلقت یافته از نفس واحد می‌داند. در آیه ۶ سوره زمر می‌فرماید: (خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا)^{۱۲}، «خطاب در این آیه به عموم بشر است. و مراد از «نفس واحد»، به طوری که نظایر این آیه تأیید می‌کند، آدم ابوالبشر است و مراد از «زوج‌ها»، همسر اوست که از نوع خود او است. و در انسانیت مثل او است». مفسری دیگر در تبیین مراد الهی از آیه آورده است: خدای تعالی این نوع را خلق کرد، و افراد آن را از نفس واحد و همسرش گسترش داد (طبرسی، ۱۳۹۳: ۱۴۸). باید به این نکته توجه نمود که آیه در مقام شگفتی آفرینش نوع انسان است که در فرایند آن رازهای قدرت خداوند نمایان شده و نشان داده می‌شود و می‌گوید: (خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ)؛ «آفرید شما را از یک تن» که آدم باشد چه اینکه همه افراد بشر از نسل او می‌باشند و اختلاف انسان‌ها با همه شگفتی‌های گوناگون، تنوع‌ها و اختلافات در سلاقی و استعدادها با حفظ وحدت نفس با فطرتی الهی و با گرایش‌های خاص انسانی قابل تحلیل است. این همان فطرتی است که در آیه دیگر همه مردمان را خلق شده با آن فطرت دانسته است: (فطره الله التي فطر الناس علیها)^{۱۳}، همه مردم بر فطرت یگانه الهی خلق شده‌اند و لذا انتظار می‌رود گرایش‌های یکسانی در مورد زن و مرد وجود داشته باشد. موضوع گرایش به زینت در بشر، به‌ویژه در مورد زن و مرد، به چالشی عمیق و پژوهشی تبدیل شده است که در آن دو دیدگاه اصلی را می‌توان تقسیم‌بندی کرد. این دیدگاه‌ها به بررسی فطری بودن این گرایش و تمایز آن در جنسیت‌های مختلف می‌پردازند.

❖ دیدگاه نخست: فطری بودن گرایش به زینت

برخی از پژوهشگران و متفکران بر این باورند که گرایش به زینت بخشی فطری و ذاتی طبیعت انسانی است. این دیدگاه به‌طور خاص بر این نکته تأکید می‌کند که در هر دو جنس زن و مرد، این گرایش به‌طرز متفاوتی تجلی می‌یابد. از منظر این دسته از کارشناسان، این تمایل به زینت ناشی از نوع خلقت بشر بوده و به‌عنوان بخشی از سرشت انسانی شناخته می‌شود. باتوجه به آیه ۱۸ سوره زخرف از معنای واژه ینشاً می‌توان فهمید گرایش به زینت جزء فطریات زنان است؛ ینشاً فی الحلیه و

^۶ «أَنزَلَ... وَمِمَّا يُوقِدُونَ عَلَيْهِ فِي النَّارِ ابْتِغَاءَ حِلْيَةٍ أَوْ مَتَاعٍ زَبَدٌ مِثْلَهُ» خداوند از آسمان آبی فرستاد... و از آنچه (در کوره‌ها)، برای به‌دست آوردن زینت‌آلات یا وسایل زندگی، آتش روی آن روشن می‌کنند نیز کف‌هایی مانند آن به‌وجود می‌آید.

^۷ «عَالِيَهُمْ ثِيَابٌ سُنْدُسٌ خُضْرٌ وَإِسْتَبْرَقٌ وَحُلُواْ أَسَاوِرَ مِنْ فِضٍّ... بر اندام آن‌ها [بهشتیان] لباس‌هایی است از حریر نازک سبز رنگ، و از دیبای ضخیم، و با دستبندهایی از تفره آراسته‌اند.»

^۸ «تَسْتَخْرِجُواْ مِنْهُ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا وَ يَوزِيهِمْ لِيُتَوَكَّلُواْ عَلَيْهَا» (مانند مروارید)، از آن استخراج کنید.

^۹ «يَكُونُ فِيهَا مِنْ آسَافٍ مِنْ ذَهَبٍ وَ يَلْبَسُونَ ثِيَابًا خُضْرًا مِنْ سُنْدُسٍ وَ إِسْتَبْرَقٍ در آنجا با دستبندهایی از طلا آراسته می‌شوند؛ و لباس‌هایی (فاخر)، به رنگ سبز، از حریر نازک و ضخیم، دربر می‌کنند.

^{۱۰} «تَسْتَخْرِجُونَ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا... و وسایل زینتی استخراج کرده می‌پوشید... حُلُونِ فِيهَا مِنْ آسَافٍ مِنْ ذَهَبٍ وَ لؤلؤاً وَ لِيَأْسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ. آنان با دستبندهایی از طلا و مروارید زینت می‌شوند؛ و در آنجا لباس‌هایشان از حریر است.

^{۱۱} «جَنَّاتٌ عَدْنٌ يَدْخُلُونَهَا يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَ لؤلؤاً وَ لِيَأْسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ (پادشاه آنان)، باغ‌های جاویدان بهشت است که در آن وارد می‌شوند در آلی که با دستبندهایی از طلا و مروارید آراسته‌اند، و لباسشان در آنجا حریر است.

^{۱۲} «خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا... او شما را از یک نفس آفرید، و همسرش را از (باقیمانده گل)، او خلق کرد.

^{۱۳} این فطرتی است که خداوند، انسان‌ها را بر آن آفریده.

الزینة (شیبانی، ۱۳۷۷: ۳۸۱). این دیدگاه همچنین براین نکته تأکید دارد که گرایش‌های فطری نوع بشر، به‌مانند میل به زیبایی و زینت، با ویژگی‌های ذاتی و طبیعی آن‌ها ارتباط دارد. در قرآن نیز به‌وجود این تمایل به زینت اشاره شده است؛ به‌عنوان مثال، در آیات متعدد، مال، اولاد و زیورآلات به‌عنوان نمونه‌هایی از جذابیت‌های دنیوی برای انسان‌ها معرفی شده‌اند. علامه سیدمحمدحسین طباطبایی، در تفسیر المیزان ضمن تأیید فطری بودن این گرایش، با توجه به اینکه منشأ تفاوت‌های حقوقی زن و مرد را در فقه اسلامی به عقلانی بودن حیات مردان و احساسی بودن حیات زنان می‌داند. در ذات زنان این گرایش تکویناً به ودیعت نهاده شده است (طباطبایی، ۱۳۸۸: ۹۰).

❖ دیدگاه دوم: تمایز در شدت و ظهور

این تمایل بیشتر ناشی از عوامل محیطی و تربیتی است تا ویژگی‌های ذاتی انسانی. این دیدگاه تأکید می‌کند که گرایش‌های زنیت، به‌ویژه در زنان، در نتیجه شرایط اجتماعی و فرهنگی شکل می‌گیرد و نه به‌عنوان یک ویژگی ذاتی یا فطری. براساس این دیدگاه، زنان و مردان تحت تأثیر نقش‌ها و انتظارات جنسیتی قرار دارند و این عوامل می‌توانند تأثیر قابل‌توجهی بر شکل‌گیری شخصیت و گرایش‌های آن‌ها داشته باشند. به‌عبارتی، آنچه که به‌عنوان گرایش‌های زنیتی در زنان تعبیر می‌شود، ممکن است به‌طور عمده نتیجه تعلیم و تربیت در یک محیط خاص باشد. شرایط فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی می‌توانند پیامدهای معناداری در پرورش این گرایش‌ها داشته باشند و به‌نوبه خود به شکل‌گیری هویت و شخصیت افراد منجر شوند. اگر این دیدگاه را درخصوص گرایش زنان به زنیت به‌عنوان یک فرض پذیرفتنی در نظر بگیریم، می‌توان ادعا داشت که اگر زنان تحت تربیت مناسب و بدون نگاه جنسیتی قرار گیرند، همانند مردان قادر خواهند بود مراحل ترقی را طی کنند «اگر زن راه فراگیری علوم و معارف را پیش گیرد و زنیت دنیا را رها کند، چون مرد سیره و سخنش حجت است و اگر مرد راه علوم الهی را رها کند و به زیور دنیا سرگرم شود، همانند زن‌هایی از اینگونه خواهد بود و سر این تقسیم، همانا غلبه خارجی است که در اثر نارسایی‌ها تعلیم و تربیت نظام‌های غیراسلامی به نسل‌های دیگر منتقل شده است (جوادی‌آملی، ۱۴۰۰: ۳۲۶). در تأیید دیدگاه ذکر شده طبری و قرطبی بیان می‌کنند. من ینبت فی الحلیة و یزین بها - ای: یتربی فی الزینة و النعمة، یعنی زنان در زینت و نعمت رشد و تربیت می‌شوند. و در کلام علامه محمدتقی جعفری، آمده است: «اگر صنف زنان به‌طور کامل از عوامل تعلیم و تربیت برخوردار شوند، به‌جهت داشتن نقش اساسی در خلقت و چشیدن طعم واقعی حیات و برخوردار بودن از احساسات عالی، با امکان تصعید احساسات خام به احساسات عالی که در صنف زنان قوی‌تر است، می‌توان ادعا کرد که زمینه رشد شخصیت انسانی در زن‌ها کمتر از این زمینه در صنف مردان نیست (جعفری، ۱۳۹۲، ۲۹۹).

مواد و روش تحقیق

در این پژوهش از روش تحلیل محتوای کیفی با رویکرد تفسیری-موضوعی بهره گرفته شده است تا مفاهیم قرآنی مرتبط با گرایش به زنیت در زنان و مردان، بر مبنای آیات ۱۸ سوره زخرف و ۳۱ سوره نور، به‌دقت استخراج و تبیین گردد. تحلیل آیات با تمرکز بر زمینه‌شناسی تاریخی-فرهنگی آن‌ها انجام شده و در این راستا، تفاسیر معتبر شیعی مانند المیزان اثر علامه طباطبایی و مجمع‌البیان اثر طبرسی به‌عنوان منابع اصلی دینی به‌کار رفته‌اند. این منابع به‌دلیل دقت بالا در تحلیل‌های زبانی، سیاقی و محتوایی، قابلیت بالایی برای ارائه خوانشی عمیق و جامع از آیات مربوط به زنیت دارند. در کنار منابع تفسیری، از آثار منتخب در حوزه‌های جامعه‌شناسی دین، روان‌شناسی جنسیت، و مطالعات فرهنگی نیز به‌عنوان منابع پشتیبان استفاده شده تا زمینه تحلیل تطبیقی بین آموزه‌های قرآنی و واقعیت‌های معاصر فراهم گردد. داده‌های کیفی با روش مفهومی و دسته‌بندی موضوعی، در چارچوب مؤلفه‌هایی چون «فطری یا اکتسابی بودن گرایش»، «نقش بافت اجتماعی»، و «نسبت زنیت با هویت فردی و اجتماعی»، تحلیل شده‌اند. تأیید اعتبار یافته‌ها از طریق تطبیق چندمنبعی و بهره‌گیری از رویکرد بین‌رشته‌ای انجام گرفته است. این شیوه، هم با روش‌های مطالعات تفسیری هم‌خوانی دارد و هم با اهداف پژوهش در تبیین لایه‌های معنایی و اجتماعی مفهوم زنیت سازگار است.

بحث و یافته‌های تحقیق

— تفاوت مردان و زنان در گرایش به زینت از منظر قرآن

در قرآن مجید، خداوند در آیاتی متفاوت به تبیین گرایش‌های زنان و مردان پرداخته و بر وجود تفاوت‌های ذاتی در تمایلات درونی آن‌ها و دل‌بستگی‌هایشان به زیبایی‌ها تأکید کرده است. این آیات نشان‌دهنده توجه خاص قرآن به نسبت‌های مختلف گرایش‌های انسانی و تمرکز بر دل‌بستگی‌های جنسیتی است. قرآن در آیات مرتبط با دل‌بستگی‌های مردان بر موضوعاتی خاص تأکید دارد، درحالی‌که در آیات مربوط به زنان، موضوعاتی دیگر برجسته گردیده‌اند. این نکته به روشنی نشان می‌دهد که دل‌بستگی‌های مردان و زنان در ساحت تمایلات درونی مبتنی بر ویژگی‌های ذاتی و فطری آن‌ها بایکدیگر متفاوت است.

❖ مظاهر گرایش به زینت در مردان

در برخی از آیات قرآن، به‌ویژه در آیه ۱۴ سورة آل عمران و آیه ۸ سورة نحل، به گرایش‌ها و تمایلات مردان و دل‌بستگی‌های آنان اشاره شده است. با تحلیل و تأمل در این آیات، می‌توان به نگرش قرآن به تمایلات و گرایش‌های مردان به زینت و زیبایی پی برد. آیه ۱۴ سورة آل عمران به موضوع جذابیت‌ها و شهوات مادی در زندگی دنیوی می‌پردازد و تأثیر این جذابیت‌ها بر گرایش‌های انسانی را به تصویر می‌کشد: *زَيْنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَنِينَ وَالْقَنَاطِيرِ الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَالْأَنْعَامِ وَالْأَحْرُثِ...*^{۱۴} (آل عمران/۱۴)، در قرآن، مفهوم «زینت»، به زیبایی‌ها و جذابیت‌هایی که خداوند برای انسان‌ها آفریده، اشاره دارد. آیه ۷ سورة حجرات (وَلَكِنَّ اللَّهَ حَبِّبَ إِلَيْكُمُ الْإِيمَانَ وَزَيْنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ...)^{۱۵}، نیز به این حقیقت اشاره دارد که خداوند ایمان را در قلب مؤمنان زینت بخشیده است. در قرآن، اصطلاح «زینت»، به زیبایی‌ها و جذابیت‌های دنیوی اشاره دارد و این مفهوم به معنای زیبایی‌هایی است که در زندگی دنیوی وجود دارد همانا برای مردم شهوات جسمانی و لذات دنیوی زینت داده شده (اگرچه همه این‌ها فانی است و آثارش باقی می‌ماند). و معمولاً به خداوند نسبت داده می‌شود. به عبارتی، خداوند به انسان‌ها اجازه می‌دهد تا زیبایی و جذابیت‌های مادی را تجربه کنند و این احساس زیبایی در آن‌ها برانگیخته می‌شود (انعام/۱۸)^{۱۶}. زینت‌های دنیوی می‌توانند به عنوان ابزاری برای آزمون و آزمایش ایمان انسان‌ها در نظر گرفته شوند. این زینت باطنی باید در برابر زینت‌هایی که شیطان ایجاد می‌کند، درک شود، که غالباً باعث انحراف و فریب انسان‌ها می‌گردد (انفال: ۴۸)^{۱۷}. و در بیانی دیگر خداوند زینت‌دهنده چیزهایی است که از او نیک است و شیطان زینت‌دهنده چیزهای زشت می‌باشد. جذابیت‌ها و شهوات مادی به‌ویژه عشق به زنان، فرزندان و ثروت، به‌طوری که خداوند در دل انسان‌ها زیبا ساخته، آزمونی برای بررسی ایمان و اعمال آن‌ها فراهم می‌آورد. این شهوات به نوعی طراحی شده‌اند که انسان را در معرض آزمایش قرار دهند (شاه‌عبدالعظیم، ۱۳۹۳: ۲۹). آیه ۱۴ آل عمران همچنین به ۷ موضوع دل‌بستگی مردان اشاره دارد که می‌توان آن‌ها را در ابعاد مختلف جسمی، روحی، عاطفی و اقتصادی دسته‌بندی کرد. انسان‌ها علاوه بر پی‌گیری عوامل کسب قدرت و نیازهای ایمنی و جسمی در پی رسیدن به کمالات دیگری مثل خودنمایی و برتری‌نمایی هستند و با عوامل کمیاب مثل جواهرات، لباس‌های پر تجمل و خانه‌ها و ماشین‌های لوکس و غیره، ارضاء می‌کنند (رفعت‌جاه، ۱۳۸۶: ۱۴۰). زینت‌هایی مانند طلا و نقره، که به عنوان نشانه‌هایی از ثروت و زیبایی معرفی شده‌اند، با زینت‌های ظاهری مردان هم‌راستا هستند. باین حال، سایر موارد پیرامون عشق به اسب‌ها و چهارپایان جنبه زینتی کمتری نسبت به زینت‌های مادی دارند و بیشتر به علایق و نیازهای روزمره اشاره می‌کنند. «الْخَيْلَ وَالْبِغَالَ وَالْحَمِيرَ...» (نحل/۸). (اسب‌ها و الاغ‌ها را آفرید تا بر آن‌ها سوار شوید و آرایشی برای شما باشد) (جم‌شیدی، ۱۳۸۸: ۱۷۰). در روایات اسلامی نیز به زینت‌ها و زیبایی‌های ظاهری توجه شده است. پیامبر اکرم (ص) مصداقی از دل‌بستگی به زیبایی‌ها را در رفتارهای خود، نظیر بوی خوش و استفاده از زیورات نظیر انگشتر عقیق به نمایش گذاشته است. این نوع زینت، هم در متون دینی و هم در رفتارهای روزمره مسلمانان، به عنوان الگو به شمار می‌آید. انگشتر عقیق و امثال آن بیشتر با مبنای زینت ظاهری و زیورات برای مردان سازگاری دارد. شایان ذکر است که قرآن در آیه ۳۱ سورة اعراف به مؤمنان توصیه می‌کند «ای فرزندان آدم! زینت خود را به هنگام رفتن به مسجد همراه بردارید و غیره»، این نشان‌دهنده اهمیت زینت در زندگی دینی و اجتماعی مسلمانان است.

^{۱۴} محبت امور مادی، از زنان و فرزندان و اموال هنگفت از طلا و نقره و اسب‌های ممتاز و چهارپایان و زراعت، در نظر مردم جلوه داده شده است.

^{۱۵} ولی خداوند ایمان را محبوب شما قرار داده و آن را در دل‌هایتان زینت بخشیده.

^{۱۶} «وَهُوَ الْقَاهِرُ قَوِّیٌّ عِبَادَهُ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ» اوست که بر بندگان خود، قاهر و مسلط است؛ و اوست حکیم آگاه.

^{۱۷} «وَإِذْ زَيْنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ وَقَالَ لَا غَالِبَ لَكُمْ الْيَوْمَ» و (به یادآور)، هنگامی را که شیطان، اعمال آنها / مشرکان، را در نظرشان جلوه داد.

و می‌تواند به تفسیر بهتر زیبایی‌شناسی در اسلام کمک کند. در مجموع، آیه ۱۴ سوره آل عمران به وضوح به تأثیر شهوات مادی در آدمی اشاره دارد و تأکید می‌کند که این جذابیت‌ها نه تنها بخشی از حقیقت انسانی است بلکه ابزاری برای آزمون نهایی در زندگی دینی و معنوی محسوب می‌شود. زینت‌های مادی و ظاهری با تأکید بر زیبایی‌های باطنی و ایمان هم‌زمان است و در نهایت، هدف از این آزمایشات می‌تواند به رشد و تقویت ایمان انسان‌ها و آگاهی آن‌ها از دنیای پیرامون و طریقت در ست زندگی بازگردد. در نهایت اینکه موضوع زینت و تجمل با مصادیق مختلف در قرآن مطرح شده است، اما تعاریف ارائه شده در این بحث نشان می‌دهد که هیچ‌یک از این مصادیق نمی‌تواند دلیل روشنی بر تمایل مردان به زینت باشد. این امر به این دلیل است که تمایلات مادی دیگر مردان، مانع از تمرکز ایشان بر زینت می‌شود، به طوری که زینت زنان نیز به عنوان یکی از جاذبه‌های مردان محسوب می‌گردد. در آیات مربوط به زینت، به جای استناد به خداوند، با استفاده از فعل مجهول «زین»، صرفاً به وجود این جلوه‌گری‌ها اشاره شده و احتمالاً فاعل این جلوه‌گری‌ها، شیطان است، چنانکه در آیه‌ای دیگر نیز به این موضوع تأکید شده است: «و زین لهم الشیطان ما کانوا یعملون»^{۱۸} (انعام/۴۳)

❖ مظاهر گرایش به زینت در زنان

آیات قرآن به طور خاص بر زینت ظاهری زنان تأکید دارند و این موضوع نیازمند بررسی دقیق‌تری در زمینه محدودده‌های تعریف شده زینت زنان است. در دلالت نزول آیات برگرایش به زینت در زنان یعنی در نزول آیات شاید در تربیت زنان هنگام نزول آیات شرایطی وجود داشته و یا خطابات ناشی از تأثیرپذیری از محیط و جامعه آن زمان بوده که زنان در حلیه پرورش یافته‌اند و یا تفاوت در فطرت، باعث نزول آیات شده است. در آیه ۱۸ سوره زخرف بر زیورطلبی زنان «أَوْ مِنْ يَنْشَوُّ فِي الْحِلْيَةِ وَ هُوَ فِي الْخِصَامِ غَيْرُ مُبِينٍ»؛ «آیا کسی را که در زر و زیور زنانه رشد می‌کند در حالی که زنان قدرت گفتگو و بحث را ندارند؟». بابر سی این آیه می‌توان این چنین بیان کرد که زنان در محیطی از ناز، نعمت و زیور زندگی می‌کنند. این نکته در آثار لغویون و مفسران به وضوح مورد اشاره قرار گرفته است. برخی از لغویون به این نکته پرداخته‌اند که واژه «يَنْشَوُّ» به گونه‌ای معنا شده است که بر فطری بودن گرایش به زینت در زنان تأکید می‌کند. این فهم به این معنی است که علاقه و تمایل زنان به زیورات و زینت‌ها، نه تنها یک میل اجتماعی یا فرهنگی، بلکه امری ذاتی و فطری در وجود آن‌ها به شمار می‌آید. تحلیل آیه «أَوْ مِنْ يَنْشَوُّ فِي الْحِلْيَةِ» (زخرف/۱۸)، نشان می‌دهد که گرایش زنان به زینت، از منظر برخی مفسران و لغویان، دارای ریشه‌ای فطری است. واژه «يَنْشَوُّ»؛ به معنای «ایجاد همراه با رشد و تربیت»، است (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲: ۸۰۷). بر این اساس، برخی معتقدند خداوند زنان را با تمایل به زینت آفریده و محیط نیز به تقویت این گرایش کمک کرده است. این نگاه دلالت بر آن دارد که زنان گویی در زینت پرورش یافته‌اند و این میل، چنان نهادینه است که در توصیف آن از تمثیل استفاده شده است. از سوی دیگر، دیدگاه دوم ضمن پذیرش گرایش طبیعی، بر نقش تربیت و تأثیرات فرهنگی و اجتماعی در تشدید یا تعدیل این میل تأکید دارد. علامه عبدالله جوادی آملی، باتکیه بر این آیه تأکید می‌کند که گرایش به زینت فصل مقوم و ذاتی زن نیست و با تربیت صحیح قابل جهت‌دهی است. بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که این گرایش اگرچه ریشه در طبیعت زن دارد، اما شکل‌گیری و بروز آن تحت تأثیر عوامل محیطی و فرهنگی قرار می‌گیرد. در راستای بررسی قرآنی، آیات متعددی به هدایت این گرایش و جلوگیری از انحرافات ناشی از آن پرداخته‌اند. از جمله آیه ۳۱ سوره نور که می‌فرماید: «وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ... وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ»، زن را از آشکارسازی زینت خویش برای بیگانگان منع می‌کند. سیده نصرت/امین بیگم/اصفهانی، این نهی را ناشی از طبع آراستگی زنان دانسته‌اند که باید در محدوده خاص خود کنترل و مدیریت شود (امین، ۱۳۸۹، ۱۲). «ابداء»، به معنای آشکارسازی است و بر این اساس، نهی الهی ناظر به کنترل بروز بیرونی میل درونی است. آنچه آیه متعرض آن است، نه صرف وجود گرایش به زینت، بلکه چگونگی بروز و ابراز آن در سطح جامعه است. آیه دیگر که در همین راستا قابل بررسی است، آیه ۳۳ سوره احزاب است: «وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى». واژه «تبرج» به معنای اظهار زینت و جلوه‌گری است. این آیه نیز ضمن نهی از خودآرایی آشکار، بر ضرورت رعایت حدود اخلاقی و اجتماعی در تعاملات زن تأکید دارد. بدین سان، از مجموع این آیات می‌توان نتیجه گرفت که میل به زینت در زنان امری پذیرفته شده و فطری است، اما نیازمند جهت‌دهی در چارچوبی است که با اخلاق اسلامی و سلامت اجتماعی هم‌ساز باشد.

^{۱۸}. و شیطان، هر کاری را که می‌کردند، در نظرشان زینت داد.

از منظر علل گرایش به زینت، دیدگاه‌های مختلفی ارائه شده است. نخست، برخی بر گرایش فطری و ذاتی زن به زینت تأکید دارند. براین اساس، زنان به واسطه لطافت روحی و جاذبه طبیعی، تمایل بیشتری به زیباسازی خود دارند. مخالفان این دیدگاه معتقدند که این گرایش ذاتی مطلق نیست و می‌توان آن را با تربیت صحیح تعدیل یا هدایت کرد (هاشمی رکاوندی، ۱۳۷۹: ۲۲۲). افزون بر این، تجربه نشان داده است که گرایش به زینت تنها محدود به زنان نیست و در مردان نیز به اشکال دیگری بروز می‌یابد. دومین دیدگاه، به نقش ضعف جسمانی و روحی زنان در برابر مردان اشاره دارد. براساس این نگاه، علاقه شدید زنان به زینت، نماد نوعی وابستگی به محیط و پرورش یافتگی در بستر زیبایی‌ها تلقی می‌شود. دیدگاه سوم، که مورد نقد بیشتری قرار دارد، گرایش به زینت را نتیجه نقصان عقلانی زنان می‌داند. اما این برداشت، از سوی بسیاری از مفسران و روان‌شناسان دینی رد شده است، چراکه نمی‌توان علاقه به زیبایی را دلیلی بر ضعف عقل یا منطق دانست. همانگونه که /بوحیان/ نیز تصریح می‌کند، نباید علاقه به زینت را معادل نقصان عقلانی دانست (ابوحیان، ۱۳۸۷: ۳۶۳). براین اساس، گرایش به زینت امری چندعلتی است که باید در پرتو تفاوت‌های طبیعی، فرهنگی و تربیتی مورد تحلیل قرار گیرد (کریمی عقدا، حسینی زاده، ۱۴۰۰: ۲۴۷).

نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها

گرایش به زینت، یکی از ویژگی‌های بنیادین فطرت انسانی، در متون دینی و مطالعات فرهنگی جایگاه برجسته‌ای دارد. قرآن کریم، به‌ویژه در آیه ۱۸ سورة زخرف و آیه ۳۱ سورة نور، این گرایش را نه تنها تأیید می‌کند، بلکه با تبیین تفاوت‌های جنسیتی در این زمینه، آن را در چارچوبی از هنجارهای اخلاقی و اجتماعی سامان می‌بخشد. این پژوهش با بهره‌گیری از روش تحلیل محتوای کیفی و استناد به تفاسیر معتبر، نشان داد که زینت در قرآن مفهومی عام دارد که هم به مظاهر بیرونی مانند لباس و جواهرات اشاره دارد و هم به زیبایی‌های باطنی همچون ایمان و اخلاق. تمایز این واژه با مفاهیمی چون «حلیه» و «جمال»، چارچوبی نظری برای تحلیل تفاوت‌های جنسیتی در گرایش به زینت فراهم ساخت. گرایش به زینت در هر دو جنس، امری فطری است، اما نحوه بروز و شدت آن تحت تأثیر عوامل فرهنگی، اجتماعی و نقش‌های جنسیتی متفاوت قرار دارد. قرآن در آیه ۱۸ سورة زخرف، به گرایش طبیعی زنان به زینت اشاره دارد، اما هم‌زمان بر ضرورت تربیت و هدایت این میل در راستای ارزش‌های اخلاقی تأکید می‌کند. در مقابل، گرایش مردان به زینت بیشتر به شکل علاقه به نمادهای قدرت و ثروت به‌مانند طلا، نقره و دارایی‌های مادی ظاهر می‌شود. این تفاوت‌ها نه صرفاً ناشی از ساختار فطری، بلکه برخاسته از بافت فرهنگی جوامع مختلف نیز هستند. آیات قرآن با اصلاح کارکرد اجتماعی زینت، به‌ویژه در آیه ۳۱ سورة نور، نقش مهمی در بازتعریف هنجارهای اخلاقی و کنترل آسیب‌های ناشی از خودنمایی غیراخلاقی ایفاء کرده‌اند. تحلیل بافت اجتماعی-تاریخی نزول آیات نشان داد که در جامعه جاهلی، زینت برای زنان ابزاری جهت کسب توجه و اعتبار اجتماعی بود؛ وضعیتی که زمینه‌ساز انحرافات چون تبرج شد. قرآن با نزول آیاتی چون آیه ۳۳ سورة احزاب و آیه ۳۱ سورة نور، این رفتارها را نقد و چارچوبی برای مدیریت اخلاقی گرایش به زینت ارائه کرد. برخلاف برخی قرائت‌های سنتی که گرایش زنان به زینت را ناشی از ضعف عقلانی می‌دانستند، نتایج این پژوهش نشان داد که این میل بیشتر با نقش‌های اجتماعی، عاطفی و فرهنگی مرتبط است و در صورتی که به‌درستی هدایت شود، می‌تواند به تحکیم روابط خانوادگی و تقویت هویت معنوی بیانجامد. از مهمترین یافته‌های این تحقیق، تأکید قرآن بر تعادل میان زینت ظاهری و باطنی است؛ تعادلی که می‌تواند نقش مؤثری در ارتقای جایگاه زن و تقویت بنیان خانواده ایفاء کند. همچنین، تحلیل مصادیق مدرن زینت همچون مدگرایی و جراحی‌های زیبایی نشان داد که فشارهای رسانه‌ای و صنعتی، گرایش به زینت را از مسیر فطری و اخلاقی آن منحرف ساخته‌اند. قرآن با تأکید بر پرهیز از تبرج و ترویج زیبایی درونی، چارچوبی برای بازگشت به تعادل میان زیبایی و معنویت فراهم می‌سازد. این مطالعه با رویکردی تلفیقی میان منابع سنتی و دیدگاه‌های نو، به بازتعریف گرایش به زینت در بستر فرهنگ قرآنی کمک کرده و زمینه‌ساز پژوهش‌های گسترده‌تر در حوزه‌های جنسیت، زیبایی‌شناسی و تربیت اسلامی شده است.

منابع

- ابراهیمی، قربان. (۱۴۰۰). *بررسی نظر تفسیری علامه طباطبایی پیرامون مبانی تفاوت‌های زن و مرد با تأکید بر آیه ۱۸ سورة زخرف*. فصلنامه علمی-پژوهشی-پژوهشنامه تفسیر و زبان قرآن، دوره ۱۰، شماره ۱: (پیاپی ۱۹)، ۴۳-۶۰.

- ابراهیمی، قربان. حکیم، سیدمنذر. (۱۴۰۱). **بررسی دیدگاه مفسران معاصر در تفسیر آیه ۱۸ سوره زخرف**. فصلنامه علمی پژوهشی-مطالعات تفسیری، دوره ۱۳، شماره ۵۱، ۷-۲۶.
- ابن فارس، احمد بن فارس. (۱۳۶۳). **معجم مقاییس اللغة**. ترجمه: عبدالسلام محمد هارون. چاپ ششم، قم: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم.
- ابو حیان، محمد بن یوسف. (۱۳۸۷). **البحر المحيط فی التفسیر**. چاپ اول، بیروت: انتشارات دارالفکر.
- امین، نصرت بیگم. (۱۳۶۱). **مخزن العرفان در تفسیر قرآن (جلد ۱۳)**. چاپ دوم، اصفهان: انتشارات گلپار.
- باشی زاده مقدم، مهرناز، راد، علی. (۱۳۹۶). **زینت گرایی و جوانی از دیدگاه آیات قرآن**. فصلنامه علمی پژوهشی-حدیث و اندیشه، دوره ۱۲، شماره ۲۳، ۴۷-۶۱.
- جعفری، محمد تقی. (۱۳۹۲). **ترجمه و تفسیر نهج البلاغه (مقدمه: رسالت انسانی و شخصیت علی (ع)، (جلد ۱)**. چاپ دوم، مشهد: مؤسسه تدوین و نشر آثار استاد علامه جعفری.
- جمشیدی، اسدالله. (۱۳۸۸). **زن در فرهنگ و اندیشه اسلامی: جستاری در هستی شناسی زن**. چاپ سوم، قم: مؤسسه آموزش و پژوهش امام خمینی (ره).
- جوادی آملی، عبدالله. (۱۴۰۰). **زن در آینه جلال و جمال**. ویراستار: محمود لطیفی، چاپ سی و یک، قم: انتشارات اسراء.
- جوهری، ابونصر. (۱۳۶۵). **تاج اللغة و صحاح العربیة**. چاپ چهارم، بیروت: انتشارات دارالعلم للملایین.
- راغب اصفهانی، حسین بن محمد. (۱۳۷۰). **المفردات فی غریب القرآن**. چاپ دوم، بیروت: انتشارات دارالعلم الشامیه.
- رفعت جاهد، مریم. (۱۳۸۶). **هویت انسانی زن در چالش آرایش و مده**. فصلنامه علمی پژوهشی-مطالعات راهبردی زنان، دوره ۱۰، شماره ۳۸، ۱۷۹-۱۳۵.
- شاه عبدالعظیم، حسین. (۱۳۹۳). **تفسیر اثنی عشری (جلد ۱۳)**. چاپ اول، تهران: انتشارات آذر نیا.
- شیبانی، محمد بن حسن. (۱۳۷۷). **نهج البیان عن کشف معانی القرآن (جلد ۵)**. چاپ سوم، قم: نشر الهمادی.
- طباطبایی، سید محمد حسین. (۱۳۸۰). **ترجمه تفسیر المیزان (جلد ۱)**. ترجمه: محمد باقر موسوی همدانی، چاپ چهاردهم، قم: جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، دفتر انتشارات اسلامی.
- طبرسی، فضل بن حسن. (۱۳۹۳). **ترجمه تفسیر جوامع الجامع (جلد ۱)**. چاپ هشتم، مشهد: ناشر پژوهش های اسلامی.
- عسکری یزدی، علی. موسوی، سید علی محمد. (۱۴۰۱). **تحلیل مقایسه ای تفاسیر آیات حجاب در تفاسیر سیر الکشاف و المیزان**. فصلنامه علمی پژوهشی-مطالعات تفسیری، دوره ۱۳، شماره ۵۱، ۱۸۹-۲۰۴.
- کریمی عقدا، هادی. و حسینی زاده، سید علی. (۱۴۰۰). **بررسی تفاوت های زن و مرد در اسلام و دلالت های آن در اهداف تربیتی عمومی رسمی**. فصلنامه علمی پژوهشی-مطالعات فقه تربیتی، دوره ۸، شماره ۱۶، ۲۶۴-۲۷۴.
- گل محمدی، محمد تقی. کمالی، علیرضا. (۱۳۹۷). **بررسی حدود پوشش زنان در آیه اخفاء زینت**. فصلنامه علمی پژوهشی-مطالعات تفسیری، دوره ۹، شماره ۳۳، ۸۱-۹۶.
- هاشمی رکاوندی، سید مجتبی. (۱۳۷۹). **مقدمه ای بر روانشناسی زن (با نگرشی علمی و اسلامی)**. چاپ سوم، قم: انتشارات شفق.